

ըը զինքը պիտի չարհամարհէր, իմ ինչ հոգս՝ երբ ցնցոտիներով կ'երևայ կոմսերու ընկերութեան մէջ. նա չգիտէր թէ այդ զգեստին մէջ զինքը աւելի պիտի յարգեն, ինչ հոգս՝ թէ նա Նոպէլի մրցանակը վեհանձնութեամբ մերժեց. լրագրիչներուն դրուատիքներով ողողուած այդ վեհանձնութեան լուրին հրատարակութիւնը աւելի թանկագին չէր փառասէրի մը համար, քանի որ անոր դարանէն հացը չէր պակսեր, Աւելի լաւ պիտի ըլլար՝ եթէ այսօր լսէինք իր դամբանին մօտիկ՝ թէ «Թող սթոն Նոպէլէն ընդունած մրցանակը աղքատաց տուած է»:

*
**

Ոտերեղ բոպիկ կեցած ես զիմացս, մեծ մարդ. այո՛ հաւատացուցիր՝ թէ Քաանեւ, բորդ դարու ոգին ես, որ պիտի ապրիս ապագային մէջ. բայց բոպիկցած ես՝ ո՛չ թէ փուշերու, այլ վարդերուն վրայ կոխելու համար...

Հ. Մ. ՊԱՏԻՐԵԱՆ

ՅԲ. ՄԱՔԻԼԷՐԻ

ՀԱՅԿ. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԶՈՒԹԻԻՆԸ

Պաղղիոյ ազգագրական և ընկերարանական լրագիրը՝ վերջերս ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է հայկական մանրանկարի վրայ, Գրողն է Պ. Մաքլէր, ուսուցիչ հայերէն լեզուի ի Բարձրագոյն վարժարանի արեւելեան լեզուաց: Մասնաւորապէս ընտրած է սոյն լրագրի, վասն զի ասոր ընթերցողը՝ սիրողը են գեղարուեստի և կամ արուեստաւորներն: Որովհետեւ ղժուարին է ո՛ր և իցէ հին

ձեռագիր մ'ամբողջովին քննել, ուսուցչապետն ընտրած է Ժ. դարու Յայսմաւուրը մը, կատարեալ ըստ ամենայնի, այս ինքն գրիչը, ծաղկողը, թուականը տեղին՝ ամէնն ալ ծանօթ են. և կ'ապացուցանէ՝ թէ ծաղկողն ո՛չ թէ միայն պարականան և բիւզանդական արուեստին, այլ և քարովինժեանց ազգեցութիւնը կըրած է: Ուսուցչապետը համառօտ յառաջաբանով կը յայտարարէ՝ որ համեստ բաժին մը կ'ուզէ հանել հայկական մանրանկարին խնդրոյն, որ ուսումնասիրուած չէ: Յետ նկարագրելու ձեռագրին բովանդակութիւնը և պարագաները, կը քննէ մանրանկարները, և իբր փորձ իւրաքանչիւրին՝ 20ի չափ մեծ և պզտիկ լուսանկարներով կը հաստատէ իր կարծիքը:

Յնական է որ այս ուսումնասիրութիւնը եւրոպացոց համար ըլլալով, աւելի տեղեկութիւնք կարեոր էին ի լուսարանել, մանաւանդ որ առաջին անգամ լոյս կը տեսնէր այսպիսի ամբողջութիւն մը կազմող գործ մը. որով Ուսուցչապետը նախ կը պատմագրէ հայկական բազմաթիւ ձեռագրաց կորուստը, և ազգայնոց Միջին դարէ ի վեր գաղթականութեամբ՝ ձեռագրաց տեղափոխուիլը: Յետոյ իրեն ծանօթ 1000 թուականէն առաջ հին ձեռագրաց ցուցակը կու տայ. և Կիլիկեան մանրանկարչութեան վրայ Հ. Ալիշանի գրածը մէջ բերելով, իրեն ծանօթ ձեռագիրներու՝ զրչաց և ծաղկողաց անունները կը դնէ ի ծանօթութեան, իսկոյ որովհետեւ գրիչը և ծաղկողը ընդհանրապէս վանականն էին, և կամ աշխարհականը կը վաստակէին վանքերու մէջ, Ուսուցչապետը կը ջանայ ըստ իւր հմտութեան՝ ծաղկանկարի գլխաւոր վանական վարժարանաց ցուցակ մը յօրինել, սկսեալ ի Դ դարէ մինչև ցԺԻ, իւրաքանչիւր վանաց մէջ գրուած կամ ծաղկուած գրոց առնականներն ի ծանօթութեան նշանակելով: Այս մասին շարունակութիւն կը համարուի ցուցակը, ըստ դարուց (ի ԺԱ-ցԺԲ), ծանօթ ձեռագրաց՝ ծաղկողաց անուններ միասին:

1. Revue des études ethnographiques et sociologiques. N° 21-24. 1909. Chez Poul Geuthner. Paris.

Հետաքրքրական էին եւրոպացւոց համար՝ հայկազեան տիկնանց աշխատութիւնքը, Քայսմ ևս ուսացչապետը չէ զլացած զոհացնել զանոնք, քաղելով 17 հատի չափ տիկնայոց անուանները, որոնք զբուշովեան արուեստին մէջ մասն ունեցած են:

Արդարև սոյն հատուածն ունի իւր թերութիւնքը, սակայն Պր. Մաքէլը ազգայնոց կողմանէ կրկին տեսակէտով արժանի է շնորհակալութեան: Նախ ուսումնասիրելուն համար մեր պատմութիւնը և բարքը, երկրորդ՝ ջանալուն համար Եւրոպայի ծանօթացնել, ինչ որ իւր նախորդ հայագէտները չէին կատարած: Ուսուցչապետը հաւաքում մ'ունի բազմաթիւ ազգային հին և նոր հրատարակութեանց, որոնցմէ ամենայն համբերութեամբ կը հաւաքէ, կը քաղէ տեղեկութիւններ, և կը քննէ նաև ձեռագիրները, որպէս զի Եւրոպացւոց ծանօթացնէ հետաքրքրական կէտեր:

Եւ ինչ որ լսեցինք՝ այս հատուածը փորձ մ'է հետաքայ հետազոտութեանց հայկական մանրանկարին վրայ: Բազմաթիւ օտարներ ուրախակից եղած են Պ. Մաքէլի, ընդ որս և հանգուցեալ Օպրի, հայկական երաժշտասէրը, որ կը գրէր ա-

նոր՝ թէ շատ գոհ էր տեսնել իւր հայրենակցաց արամեան մանրանկարով զբաղիլ: և Տիւ, բիւզանդական արուեստի ուսուցիչն ի Սորպոն, շնորհակալ կ'ըլլար Պր. Մաքէլի, որ կը տեղեկացնէ զօտարս, և մասնաւորապէս բիւզանդասէրները, այն պիտի գիտութեամբ մը՝ որ ի զուր կը փնտռուի զաղղիական, զերմանական և անզղիական հրատարակութեանց մէջ, և որ իրեն նոր ճամբայ մը կը բանայ ուսումնասիրելու հայկական մանրանկարը:

Քիչ կը գտնուին լեզուագէտք, և ի մասնաւորի եւրոպացի արեւելագէտք, որք ամբողջովին տիրացած ըլլան իրենց ծանօթ արեւելեան լեզուին: Նոյն թերութիւնն ունի նաև Պր. Մաքէլը: Բայց ուսուցչապետն այս պակասը լեցուցած է՝ դիմելով առ Հ. Սերովբէ վ. Ապտուլլահ, որ յօժարութեամբ ջանացած է լուսարանել կարևոր մասերը:

1. Այս տարի Պր. Մաքէլը սկսած է ձեռամբ տպագրիչ Lerouxի հրատարակել « Petite bibliothèque arménienne » տիտղոսով շարք մը հատորոց, թարգմանեալ ի զաղղ. լեզու, ցուցնելու համար եւրոպացւոց, որ Հայք բաց ի եկեղեցական գիտութենէ՝ զբաղած են արտաքին գիտութեամբ ևս:

Ք Ա Չ Ա Ն Պ Ա Կ Ո Ւ Թ Ե Բ Ն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԵՄԱՐԱՆ

Հ. Բ. Սարգսիսեան. — Եղեշէի ի Թաղում Գրիստոսի ճառը և Նիկիոյ հոգեմտի Աւետարանն	465
Հ. Վարդան չալոյմի. — Երզնիւնց դիւան և խառն	478
Գիր. Անդ. Վ. Ալիքսանդրեան. — Պատմութիւն Սերասիոյ	488
Հ. Մ. Պոտուրիան. — Միջնադարեան հայ բանաստեղծներ. — Գովհաննէս Երզնկացի	499
Գովհաննէս Երզնկացի. — Ողբ Ագամայ	504

Գ Ր Ա Կ Ա Ն Ք

Վիկտորիա Աղամուր. — Նոր երգեր, Թրգ. Հ.	
Ա. Ղազիկեան	505
Գիւմ — Այր. — Զմեռն եկան	507
Բալուր. — Առաքել Նալբանդեան	508
Հ. Մկրտիչ Պոտուրիան. — Թուրքիոյ զամբաստան	509
Նին մօտ	509
***. — Ֆր. Մաքէլի Հայկական մանրանկարչութիւնը	511